

PROSTOR

27 [2019] 1 [57]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY OF
ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
[https://doi.org/
10.31522/p](https://doi.org/10.31522/p)
UDK | UDC 71/72
CODEN PORREV
27[2019] 1[57]
1-190
1-6 [2019]

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

64-77 **SANJA MATIJEVIĆ BARČOT**

SPLITSKA STANOGRADNJA
U NEPOSREDNOM POSLIJERATNOM
RAZDOBLJU (1945.-1951.)

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
[HTTPS://DOI.ORG/10.31522/P.27.1\(57\).5](https://doi.org/10.31522/p.27.1(57).5)
UDK 728:11 (497.5 SPLIT) "19"

HOUSING CONSTRUCTION
IN SPLIT IN THE IMMEDIATE
POST-WAR PERIOD (1945-1951)

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
[HTTPS://DOI.ORG/10.31522/P.27.1\(57\).5](https://doi.org/10.31522/p.27.1(57).5)
UDC 728:11 (497.5 SPLIT) "19"

Af

SL. 1. SPLIT POČETKOM PEDESETIH GODINA S NAZNAČENOM IZGRADNJOM U RAZDOBLJU 1945.-1951.: 1 – STAMBENE PRIZEMNICE NA TABLAMA, 2 – STAMBENE PRIZEMNICE U ŠPINUTU, 3 – STAMBENE PRIZEMNICE U MITNIČKOJ ULICI, 4 – STAMBENE JEDNOKATNICE NA BACVICAMA, 5 – RADNIČKA KOLONIJA NA PUTU BRODARICE, 6 – LOKACIJA BAZE ZA ISELJENIKE POVRATNIKE, 7 – STAMBENE ZGRADE U RENDIĆEVOJ ULICI, 8 – STAMBENE ZGRADE U NJEGOŠEVOJ ULICI, 9A – STAMBENE INTERPOLACIJE U LOVRETSKOJ ULICI, 9B – STAMBENA INTERPOLACIJA U KLARINOJ ULICI, 10 – STAMBENA ZGRADA S MLIJEČNOM KUHINJOM U BIANKINIJEVOJ ULICI, 11 – STAMBENO NASELJE U POLJUDU

FIG. 1 SPLIT IN THE EARLY 1950S WITH MARKED BUILDING CONSTRUCTION BETWEEN 1945 AND 1951: 1 – SINGLE-STORY HOUSES IN TABLE, 2 – SINGLE-STORY HOUSES IN ŠPINUT, 3 – SINGLE-STORY HOUSES IN MITNIČKA STREET, 4 – TWO-STORY HOUSES ON BACVICE, 5 – WORKERS' RESIDENTIAL DEVELOPMENT ON PUT BRODARICE, 6 – THE SITE OF THE BASE FOR RETURNING EMIGRANTS, 7 – RESIDENTIAL BUILDINGS IN RENDIĆEVA ST., 8 – RESIDENTIAL BUILDINGS IN NJEGOŠEVA ST., 9A – INFILL HOUSING IN LOVREĆKA ST., 9B – INFILL HOUSING IN KLARINA ST., 10 – APARTMENT BLOCK WITH A DAIRY KITCHEN IN BIANKINIJEVA ST., 11 – RESIDENTIAL DEVELOPMENT IN POLJUD

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE
HR – 21000 SPLIT, MATICE HRVATSKE 15
sanja.matijevic@gradst.hr

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

[https://doi.org/10.31522/p.27.1\(57\).5](https://doi.org/10.31522/p.27.1(57).5)

UDK 728:11 (497.5 SPLIT) "19"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 18. 9. 2018. / 17. 6. 2019.

UNIVERSITY OF SPLIT
FACULTY OF CIVIL ENGINEERING, ARCHITECTURE AND GEODESY
CROATIA – 21000 SPLIT, MATICE HRVATSKE 15
sanja.matijevic@gradst.hr

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

[https://doi.org/10.31522/p.27.1\(57\).5](https://doi.org/10.31522/p.27.1(57).5)

UDC 728:11 (497.5 SPLIT) "19"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 18. 9. 2018. / 17. 6. 2019.

SPLITSKA STANOGRADNJA U NEPOSREDNOM POSILIJERATNOM RAZDOBLJU (1945.-1951.)

HOUSING CONSTRUCTION IN SPLIT IN THE IMMEDIATE POST-WAR PERIOD (1945-1951)

LUKŠIĆ, ZLATIBOR
SPLIT
STANOGRADNJA
VESANOVIĆ, DINKO
1945.-1951.

LUKŠIĆ, ZLATIBOR
SPLIT
HOUSING CONSTRUCTION
VESANOVIĆ, DINKO
1945-1951

Članak istražuje temu stanogradnje u neposrednom poslijeratnom razdoblju u lokalnom kontekstu Splita. Donoseći prikaz ideja, projekata i realizacija karakterističnih stambenih tipologija toga vremena, paralelno s legislativnim, financijskim i organizacijskim okvirom stambene izgradnje, u članku se ukazuje na snažan utjecaj centralizacijskih procesa provedenih u sklopu širih društveno-političkih promjena na stanogradnju i njene konačne arhitektonske materijalizacije.

This article explores housing construction in Split immediately after the end of World War Two. It looks into the concepts, projects and realizations of the typical residential architecture of the period as well as the legislative, financial, and organizational framework for the regulation of housing construction. It draws attention to the centralization processes and their strong influence on housing construction and architectural production in the context of broader social and political changes.

UVOD

INTRODUCTION

Intenzivno doseljavanje u gradove potaknuto poslijeratnim procesima industrijalizacije stvorilo je nepodnošljiv pritisak na, u ratu značajno porušen, postojeći fond dostupnih stanova. Stambena kriza bila je jedna od ključnih problema s kojim se susrelo novo socijalističko društvo. Naglašeno društveno-političko značenje stambenog pitanja tijekom sljedećih će desetljeća posljedično izjedriti kompleksne društveno organizirane modele stanogradnje. U slučaju Splita ti će modeli postati ključni alat planirane izgradnje grada, manifestirajući se dvjema distinktivnim etapama njegova urbanoga razvoja, poznatim pod nazivima Split 2 i Split 3.

Dosadašnja istraživanja poslijeratne splitske stambene arhitekture uglavnom se bave upravo problematikom tih dviju prostornih etapa, dakle pokrivaju razdoblja između pedesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je lokalna stanogradnja bila najintenzivnija i kada je izgrađena većina njenih najreprezentativnijih primjera.¹ Stambena arhitektura najranijeg razdoblja, neposrednog poslijeratnog perioda između 1945. i 1951.², dosad nije u značajnoj mjeri bila u istraživačkom fokusu, premda su premise i izvori većine generalnih postavki kasnijih društveno organiziranih modela, koji će dovesti do buduće ekstenzivne stanogradnje, postavljene upravo u tom ključnom razdoblju.³

Arhitekt Neven Šegvić, jedan od ključnih protagonist, taj period naziva „herojskim” i ocjenjuje da obiluje „značajnim graditeljskim

rezultatima”.⁴ No istovremeno, prisjećajući se tadašnjih uvjeta u kojima su arhitekti stvarali, zaključuje da je arhitekt tada bio dio „društvene mašinerije”, njegovo je djelovanje ovisno o „opcem planiranju”, a „njegov osobni interes, stvaralački zanos podvrgnut uredskim principima”.⁵

Intrigirano Šegvićevom tezom, ovo istraživanje uzima za cilj rekonstruirati uvjete arhitektonskog djelovanja o kojima on govori, a potom iznova propitati taj kreativni, stvaralački potencijal arhitekture u domeni stanogradnje. U prvome se dijelu članka stoga dektiraju i prikazuju svi oni elementi koji su potencijalno imali utjecaja na projektantske odluke, bilo posredno (administracija, metode financiranja stanogradnje, institucionalni i zakonodavni okvir, organizacija projektantske djelatnosti) ili neposredno (tehnologija izgradnje, stambeni normativi, stručni diskurs), kako bi se dao precizan okvir stvaralačkom procesu. Drugi dio članka donosi prikaz razvoja stambenih tipologija, u rasponu od ideja do konačnih arhitektonskih realizacija u Splitu. Cilj je istraživanja, fokusirajući se na lokalni kontekst, utvrditi potencijal i mogućnosti arhitekture kao stvaralačke discipline s duboko specifičnim i autonomnim alatima, unutar tako postavljenih okvira.

¹ Neke od tema splitske poslijeratne stambene izgradnje mogu se pronaći unutar istraživanja sljedećih autora: TUSEK, D. (1996.), *Arhitektonski natjecaji u Splitu 1945.-1995.*, Građevinski fakultet u Splitu i Društvo arhitekata Splita, Split; PERKOVIC Jovic, V. (2005.), *Arhitekt Frano Gotovac*, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije, Split; KUKOC, V. (2010.), *Razvoj Splita III od 1968. do 2009. godine*, „Prostor”, 1 (39); 166-177, Zagreb.

² Vremenski okvir istraživanja 1945.-1951. s jedne strane definira završetak rata, a s druge strane godina završetka provođenja Prvog petogodišnjeg plana (1947.-1951.), temeljnog dokumenta upravljanja novouspostavljenom planskom privredom koji je imao odlučujući utjecaj na sve procese izgradnje novoga društva, pa tako i stanogradnju.

³ Istraživanje splitske stanogradnje u neposrednom poslijeratnom razdoblju dio je šireg istraživanja razvoja modela poslijeratne društveno organizirane stanogradnje obavljenog tijekom doktorskog studija na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u sklopu rada na disertaciji *Utjecaj društveno organiziranih modela stambene izgradnje na arhitekturu Splita 1945.-1968.*, pod mentorstvom prof. dr.sc. Karin Šerman.

⁴ ŠEGVIĆ, 1986: 119-120

⁵ ŠEGVIĆ, 1986: 119-120

⁶ BILANDŽIĆ, 1999: 231-236

⁷ Investicije su se u proračunu dijelile na kapitalnu izgradnju i izgradnju društvenog standarda. Pod kapitalnu izgradnju pripadali su: industrija, poljoprivreda, građevinarstvo, saobraćaj, trgovina, a izgradnjom društvenog standarda smatrala se stambeno-komunalna i kulturno-socijalna izgradnja. [HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 15.9.1948.]

⁸ *** 1947.a: 4

⁹ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 15.09.1948.

¹⁰ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Gradskoga narodnog odbora od 19.02.1949.; *** 1949.b: 3

¹¹ *** 1946.b: 4

UVJETI ARHITEKTONSKOG DJELOVANJA: LEGISLATIVNI, FINANCIJSKI I ORGANIZACIJSKI OKVIR STAMBENE IZGRADNJE

CONDITIONS FOR PRACTICING ARCHITECTURE: LEGISLATIVE, FINANCIAL, AND ORGANIZATIONAL FRAMEWORK FOR HOUSING CONSTRUCTION

Promatrajući uvjete arhitektonskog djelovanja unutar širega društveno-političkog konteksta, pojam centralizacije nameće se kao ključan. Naime, baš kao i u ostalim socijalističkim zemljama koje su nakon rata preuzele sovjetski model upravljanja, poslijeratna uspostava socijalističkog društva u Jugoslaviji obilježena je upravo procesima centralizacije. Te procese odlikuje strukturiranje stroge hijerarhije upravljanja i donošenja odluka, u kojoj ključnu ulogu ima administrativni aparat, a okosnicu čini tzv. petogodišnji plan. Definiranjem zadataka u petogodišnjem planu, kao i praćenjem njegove provedbe, bavile su se planske komisije, upravna tijela koja su bila sastavni dio svake administrativne razine (republička, oblasna, kotarska, općinska). Iako je centralno tijelo lokalnoga administrativnog aparata bio Gradski narodni odbor, planske su komisije definirale proračune i načine trošenja novca pa su sve odluke Gradskega narodnog odbora morale biti uskladene s dokumentima planskih komisija. Tako su zapravo – od najviše, savezne do najniže, lokalne razine upravljanja – planske komisije bile stvarna tijela odlučivanja.⁶

Stanogradnja je pripadala pod investicije društvenog standarda.⁷ Prvi petogodišnji plan apostrofirao je važnost ulaganja u poboljšanje stambenih prilika i u tu svrhu odredio izgradnju čak 15 milijuna m² novoga stambenog prostora, od čega je gotovo polovica otpadala na izgradnju stanova za radnike u industriji, rudarstvu i prometu.⁸

Financiranje – Ključni (i neko vrijeme jedini) investitor u stambenu izgradnju bio je Grad-

ski narodni odbor. Ipak, to upravno tijelo nije moglo autonomno odlučivati o financiranju i izgradnji stambenih objekata jer su sve javne investicije bile definirane višim planom.⁹ Na temelju generalnog plana investicija, koji je donosila Planska komisija Hrvatske, svake se godine objavljivala *Naredba o izvršenju plana građevinskih objekata* koja je određivala koje investicije imaju prioritet. Kako je Prvi petogodišnji plan taj prioritet u pravilu davao tzv. kapitalnim investicijama, razvoju industrije i prometa, zapravo je mali dio proračuna ostajao za stambenu izgradnju.¹⁰

Od 1946. godine dopušta se poduzecima da sami investiraju u izgradnju stanova za svoje radnike.¹¹ No, i poduzeća kao samostalne investitore treba shvatiti uvjetno. Njihovi su proračuni i investicije također bili definirani višim planom, a bez odluke s viših političkih razina poduzeća nisu mogla raspolagati svojim novcem.¹²

Kada bi neko poduzeće na području grada htjelo graditi stanove za radnike, sa svojom bi inicijativom dolazilo pred Gradski narodni odbor, a po njenu prihvaćanju sve bi etape procesa koje prethode gradnji preuzimao Tehnički odjel Gradskega narodnog odbora.¹³ Tehnički odjel određivao je lokaciju, definirao projektni program, izrađivao projekte i izdavao građevinske dozvole. Pitanje vlasništva nad zemljištem također je rješavala gradska administracija. Ono je, u pravilu, postupkom eksproprijacije postajalo državno.¹⁴

Od svih je poduzeća najznačajniji investitor u stanogradnju na splitskom području bilo splitsko brodogradilište. Brodogradnja je bila industrija od saveznoga značenja pa je kod svojih investicija imala financijsku potporu iz saveznog proračuna. Tijekom prvih poslijeratnih godina, kada još ne postoji razrađeni i organizirani model financiranja stambene izgradnje, to je činilo veliku razliku u odnosu na poduzeća koja su bila niže razine značenja (republičkoga ili lokalnoga).¹⁵

Organizacija i tehnologija gradnje – Ključni problemi izvođenja svih građevinskih radova u neposrednom poslijeratnom razdoblju bili su nedostatak građevnog materijala i nedostatak kvalificirane radne snage.¹⁶ Isprva je sav građevinski materijal koji je dolazio u grad nabavljao Gradski narodni odbor te ga je dalje raspoređivao po gradilištima. Jedan dio materijala dolazio je od porušenih građevina; Gradski narodni odbor otkupljivao ga je od njihovih vlasnika.¹⁷ Sav tako nabavljen materijal Gradska je planska komisija birokratskom temeljitošću knjizila u beskonačnim listama, od pojedine kante boje do vreće cementa, a na razini oblasti bio je popisan i sav građevinski inventar, prijevozna sredstva i građevinski strojevi koji su se također planski raspoređivali po gradilištima.¹⁸ Tehnički odjel Gradskega narodnog odbora ne samo

¹² BILANDŽIĆ, 1999: 231-234

¹³ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 21. i 22.12.1946.

¹⁴ Gradska Komisija za eksproprijaciju prvi je put formirana 1947. godine; od tada odluke eksproprijacije zemljišta za gradnju postaju redovne točke sjednica Izvršnoga gradskoga narodnog odbora. HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Gradskega narodnog odbora od 25.07.1947.

¹⁵ HR-DAST-NO, Arhiv Narodnog odbora općine Split, Zapisnik sjednice Gradskega narodnog odbora od 20.1.1949.

¹⁶ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Gradske narodne skupštine od 23.12.1945.

¹⁷ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 19.11.1946.

¹⁸ HR-DAST-ONOD, Planska komisija, spisi, 1948.

SL. 2. GRADILIŠTE U NEPOSREDNO POSLIJERATNOM RAZDOBLJU

FIG. 2 BUILDING SITE, IMMEDIATELY AFTER WORLD WAR TWO

da je odrađivao sve etape procesa koji pretihode gradnji nego je neko vrijeme, dok nije formirano *Gradsko građevno poduzeće*, bio i izvođač svih građevinskih radova u Splitu.¹⁹ Kada su poduzeća sama počela investirati u stanove, za izvođenje radova angažirali su vlastite radnike, a dio radova izvođen je i u sklopu radnih akcija, uz pomoć volontera.²⁰ Tehnologija izgradnje bila je vrlo primitivna (Sl. 2.), ali, opet, vrlo strogo propisana. S argumentom racionalizacije upotrebe materijala i radne snage konstantno su dolazile uredbe koje su se ticale tehničkih rješenja gradnje i obveze korištenja određenih materijala i vrsta zidova. Primjerice, Rješenje Ministarstva građevina NRH iz 1948. godine propisalo je da se umjesto opeke obvezatno koristi „betonsko zide s primjesom kamena lomljanika u obostranoj oplati”.²¹ Kamen je, naime, bio materijal koji je postojao *in situ*. Budući da se koristio s ruševina i iz obližnjih kamenoloma, nije bilo značajnih troškova proizvodnje, a ni dostava kamena nije previše opterećivala uspostavljeni željeznički promet. Usto, s obzirom na to da je izvođenje građevinskih radova kamenom tradicija gradnje u Dalmaciji, za takve je radove već postojala radna snaga, dok za izradu zidova od opeke nije bilo dovoljno kvalificiranih zidara koji bi mogli ispuniti propisanu normu.²²

Organizacija arhitektonske djelatnosti – *Zakonom o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća* iz 1946. godine svi su prijeratni arhitektonski uredi ugašeni, a sva arhitektonska djelatnost koncentrirana unutar administrativnog aparata, kao dio tehničkih odjela u sklopu gradskih narodnih odbora ili građevinskih odjela u sklopu oblasnih narodnih odbora.²³ Tako je isprva Tehnički odjel Gradske narodnog odbora Split izrađivao arhitektonske projekte za sve građevine koje su se gradile na području grada. Kada je arhitektonska djelatnost reorganizirana (opet prema strogoj, centraliziranoj i hijerarhijskoj shemi), na splitskom se području od Tehničkog odjela Gradske narodnog odbora formira *Grđevinsko-projektantski ured za Dalmaciju*.²⁴ Taj je ured (koji će poslije djelovati pod nazivom *Projektant*) sve do 1953. godine bio jedini projektnti ured u Splitu koji se bavio arhitektonskim projektiranjem.²⁵

O radu *Projektanta* izvještavale su lokalne novine, „Slobodna Dalmacija”. U tim je člancima *Projektant* tretiran kao bilo koje drugo proizvodno poduzeće i, prema tada uobičajenom načinu izvještavanja, najveći se dio članka svodio na brojcane pokazatelje koliko je prekoračena norma radnih sati, odnosno koliko se uspješno provodi godišnji plan. Navode se tu podatci koliko je kvadratnih metara isprojektirano, koliko je projekata izrađeno, koliko je ostalo nedovršenih i koliko će se projekata prema planu izraditi u sljedećoj godini. O projektima i njihovim autorima

nema ni riječi.²⁶ O arhitektonskoj se djelatnosti referiralo tek kao jednoj od službi građevinske djelatnosti i servisu građevinskoj operativi. Ona je u svakomu svom aspektu bila podređena produktivnosti koju je zahtijevao Prvi petogodišnji plan.²⁷

Projektiranje: stambeni normativi – Dok poslijeratna zakonska legislativa u domeni stanogradnje još nije postojala, kod projektiranja stambenih građevina koristio se *Grđevinski pravilnik za grad Split* iz 1939. godine. Po tom prijeratnom pravilniku koji obuhvaća sve propise prema kojima se provodilo „podizanje, održavanje i prepravka svih vrsta građevina kao i zaštita javnih građevinskih interesa u Splitu”, definirane su površine i neka pravila dispozicije prostorija u stanu. Između ostaloga, taj pravilnik određuje da kuhinja mora imati najmanju površinu 8 m², soba 16 m², ostava 2 m², a djevojačka soba 6 m²; da veza glavnih prostorija i kuhinje mora biti posredna (preko hodnika), a soba mora biti odvojena od kuhinje i imati zaseban ulaz.²⁸

No, nakon što je 1947. godine donesen Prvi petogodišnji plan, započeo je rad na novim stambenim normativima kojima se stanogradnju pokušavalo racionalizirati i ubrzati. Sredinom 1948. godine Ministarstvo građevina FNRJ donosi *Privremene ekonomske normative za stanove*. Prema tim normativima površine su definirane prema broju kreveta odraslih osoba: za tri osobe (mali

¹⁹ Arhitektonski odsjek izvodio je radove popravaka, adaptacije i izgradnje objekata visokogradnje, a Građevinski odsjek izvodio je objekte niskogradnje – ceste, popravke kanala na lukobranu, kanalizacijsku mrežu. Od tih je odsjeka formirano *Gradsko građevno poduzeće* koje će poslije promijeniti naziv u *Tehnogradnja*. [HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Gradske narodne skupštine od 16.9. 1945.]

²⁰ *** 1948.g: 2

²¹ HR-DAST-ONOD, Planska komisija, Dopis Ministarstva građevina NRH Planskoj komisiji Oblasnoga narodnog odbora Dalmacije od 22.5.1948.

²² HR-DAST-ONOD, Planska komisija, Dopis Ministarstva građevina NRH Planskoj komisiji Oblasnoga narodnog odbora Dalmacije od 22.5.1948.

²³ KULIĆ, 2009: 31-36

²⁴ U reorganizaciji arhitektonske djelatnosti 1946. godine prvo je osnovan Zemaljski građevno-projektnti zavod Hrvatske, nakon toga je slijedilo osnivanje oblasnih, okružnih i gradskih građevno-projektntih zavoda. U prvim poslijeratnim godinama izrada projekta dodjeljuje se prema značenju investicije. Bez obzira gdje su se gradili, projekti saveznog značenja izrađivani su u *Saveznom zavodu za projektiranje* u Beogradu, a republikkog značenja u zagrebackomu *Zemaljskom građevnoprojektntom zavodu*. [*** 1946.a: 2; POLITEO, 1951: 37]

²⁵ Arhitektonskim se projektiranjem od 1953. godine počinje baviti novoosnovani *Projektnti atelier Arhitekt*, a *Urbanistički zavod Dalmacije* svoju dotadašnju djelatnost proširuje na projektiranje objekata visokogradnje i postaje *Urbanističko-projektnti biro*.

²⁶ *** 1950: 3

²⁷ „Nametnuli su se brzina i novotarstvo. Trazili su se brojevi, rezultati. Arhitekti su sve više potiskivani u drugi plan...” [ŠEVIĆ, 1986: 119-120]

²⁸ *** 1939: 259

SL. 3. STAMBENE ZGRADE U RENDICEVOJ (LIJEVO) I NJEGOŠEVOJ ULICI (U SREDINI), U KOJIH JE PROJEKTIMA PREUZETA TIPSKA OSNOVA 336 IZ PUBLIKACIJE *PREGLED OSNOVA STANOVA ZA 1948.* (DESNO)
 FIG. 3 APARTMENT BUILDINGS IN RENDICEVA ST. (LEFT) AND NJEGOŠEVA ST. (MIDDLE) BASED ON THE STANDARDIZED DESIGN 336 FROM THE PUBLICATION *SURVEY OF APARTMENTS IN 1948* (RIGHT)

stan) predviđena je bruto površina 62 m², za četiri osobe (srednji stan) 75 m², dok se za svaku slijedecu osobu koja će tu stanovati predviđalo dodatnih 8 m².²⁹ Vec krajem iduće godine donose se detaljniji *Privremeni tehnički propisi za projektovanje*, koji su osim veličine stanova obrađivali i konstrukciju i instalacije.³⁰

Provedeno normiranje površina stanova bila je tek prva u nizu mjera koje su dolazile s viših administrativnih razina s ciljem da se stambena izgradnja što više racionalizira i ubrza. Mjere koje su uslijedile išle su još dalje od strogoga definiranja programa i određivanja površina. U centralistički organiziranom aparatu nastojalo se podignuti učinkovitost izgradnje tako da se raznim uredbama što manje odluka prepusti pojedincu – u

ovome slučaju arhitektu. Primjerice, publikacija *Pregled osnove stanova* iz 1948. godine kataloški obrađuje prihvatljive tipove stanova koje su projektanti mogli doslovno preuzimati za svoje projekte. Projektiranje u domeni stambene arhitekture tako je svedeno na proces kombiniranja gotovih tlocrtnih dijelova, tj. tipova stanova, u kojem se tek u drugom koraku apliciralo oblikovanje vanjskog oplošja zgrade, prilagođavajući ga prostornom kontekstu kroz odabir materijala, kosine krova i krovnog pokrova.³¹ Izvedeni primjeri takvih rješenja u Splitu jesu stambene zgrade u Rendicevoj i Njegoševoj ulici³² (Sl. 3.).

Osim prihvatljivih tlocrtnih osnova bili su definirani i tipovi vrata i prozora koji su se morali koristiti u projektima. Naime, standard (tip, stolarske mjere, veličine stakla, kvaliteta i obrada drva) definirala je Savezna komisija za standardizaciju osnovana pri Saveznoj planskoj komisiji, a Savezna planska komisija za svaku bi godinu u cijeloj državi propisala obvezu korištenja upravo tih određenih elemenata.³³

Uredbama se zadiralo čak i u oblikovanje. Tako u *Raspisu ministra građevina FNRJ o projektovanju naselja i stambenih kolonija*, između ostaloga, stoji da se ne smiju ponavljati zgrade više od četiri do pet puta, već „mijenjati tip stvarajući povoljne kombinacije raznih tipova”, a ako je neophodno da se isti tip ponavlja više puta, „potrebno je da se izvjestan broj zgrada obradi arhitektonski različito (npr. različiti nagibi krovova, različita obrada ulaza, različita boja i struktura fasadne žbuke itd.)”.³⁴

Iako ravni krov nije bio formalno zabranjen, u službenom glasilu Ministarstva građevina FNRJ iznesena je teza da naše građevinarstvo još nije tehnički spremno za izvedbu ravnih krovova zbog nedostatka standardiziranih bitumenskih proizvoda pa je preporučljivo projektirati kose krovove koji su „100% sigurnije rješenje”.³⁵

Da bi bilo koji projekt dobio dopuštenje za gradnju, morao je biti odobren od *Revisione komisije*, administrativnog tijela koje je provjeravalo jesu li projekti usklađeni sa svim uredbama i službenim stajalištima.³⁶

29 TUČKORIĆ, 1948: 546

30 TUČKORIĆ, 1950.a: 12

31 *** 1948.a: 3. Ipak, da projektantski proces uvijek mora biti više od pukog prepisivanja kataloških rješenja, pokazuje primjer splitskog inženjera Pezziija iz *Gradevinsko-projektantskog ureda za Dalmaciju*, koji je u glasilu Ministarstva građevine, *Nase građevinarstvo*, neslavno završio u rubrici *Kako ne treba raditi*. Pezzi je za projekt stambene zgrade, kako je praksa nalagala, kao osnovicu projekta uzeo tip *MG FNRJ M-336*. Međutim, zgrada je bila na kosom terenu, a Pezzi dosljedno preuzetu tipsku osnovicu nije prilagodio zatečenim prostornim datostima. Konačni je arhitektonski rezultat bio prepun projektantskih nelogičnosti koje su rezultirale dodatnim iskopima i nepotrebnim nasipavanjem terasa, što je u konačnici značajno poskupilo projekt i prolongiralo njegovu realizaciju, umjesto da ga primjena gotovih rješenja pojedini i ubrza. [*** 1948.c: 891]

32 Adrese tih objekata jesu Rendiceva ulica 15-17, 19-21; Njegoševa ulica 8, 10.

33 SVSK-MS, *** 1947, *Rješenje o obaveznoj tipizaciji jednodijelnih i dvodijelnih dvostrukih prozora*, „Službeni list FNRJ”, 27 (1.4), Beograd

34 *** 1948.b: 419

35 ***1949: 256

36 S vremenom postaje jasno da strategija koja se temelji na snažnoj birokratizaciji i državnom utjecaju na što više aspekata projektiranja kroz razne uredbes ne daje rezultate ni u smislu kvantitete ni brzine izgradnje: „Druga, ne manje značajna smetnja za izvršenje postavljenog nam zadatka je do krajnje mogućih granica birokratiziran sistem projektiranja i građenja, koji postavivši citav niz kabinetski nastalih zahtjeva, potpuno zanemaruje ono što je osnovno – objekt i čovjeka koji ga stvara. Sistem koji je u svoje vrijeme i u svojoj početnoj fazi korisno posluzio da se uvede red u nase građevinarstvo, ali koji je danas potpuno zastario i stetan.” [MACURA, 1950: 23]

SL. 4. KOLONIJA STAMBENIH PRIZEMNICA U MITNIČKOJ ULICI, 1948.

FIG. 4 SINGLE-STOREY HOUSES, MITNIČKA ST., 1948

SL. 5. B. PERVAN, RADNIČKA KOLONIJA NA PUTU BRODARICE, 1948.

FIG. 5 B. PERVAN, WORKERS' RESIDENTIAL DEVELOPMENT ON PUT BRODARICE, 1948

PREGLED STANOGRADNJE: IDEJE I REALIZACIJE

HOUSING CONSTRUCTION SURVEY: IDEAS AND REALIZATIONS

Dvije vizije socijalističkog stanovanja – Unutar stručnoga arhitektonskog diskursa, u napisima koji su izlazili u ondašnjoj „Arhitekturi” polemizirano je na koji način promjena životne svakodnevice unutar izmijenjenih društvenih okolnosti utječe na stambenu arhitekturu. Vizije o tome kako ideološki sadržaj implementirati u domenu stanovanja i što bi to socijalističko stanovanje trebalo biti, kreću se, međutim, između dviju sasvim oprečnih premisa.

Prva vizija oslanja se na premisu da nakon zahtjevnoga osmosatnog rada u tvornici radnik treba doći u stambeni prostor maksimalnog komfora i privatnosti. Pritom vlastiti vrt i okruženje prirodom trebaju mu omogućiti mir i relaksaciju dok se u obiteljskom okruženju priprema za novi radni dan. Teza koju zastupaju pobornici ove vizije jest da je „u socijalizmu idealni stan, stan koji najbolje odgovara potrebama i željama radnog čovjeka – individualna zasebna kuća”.³⁷

Druga vizija socijalističkog stanovanja kao ključne ulazne parametre kod projektiranja stanova uzima vrijednost kolektiviteta naspram individualnosti i izmijenjenu ulogu žene u društvu. U tome smislu, suprotno od prve vizije, druga vizija promovira stambene tipologije visoke gustoće u kojima stanari dijele određene zajedničke prostore i tako stvaraju osjećaj kolektiviteta socijalističkog društva. Nadalje, slijedom ideje o ravnopravnosti, kako žene postaju značajan dio kadrovske strukture novih radnih kolektiva, dok su one na svojim radnim mjestima, kućanske poslove, kuhanje i čuvanje djece preuzimaju društveni servisi.

Pojava društvene prehrane i posljedično izdvajanje funkcije kuhanja iz života obitelji posebno su značajni u novim promišljanjima tlocrtne osnove stana. Budući da 'menze' po-

staju sastavni dio radnih pogona i ta je prehrana u prvim poratnim godinama dobro prihvaćena, Savezna planska komisija predviđa da će se u gradovima čak 60-70% ljudi hraniti u objektima društvene prehrane.³⁸ Upravo zbog toga nova arhitektonska istraživanja u početku odbacuju kuhinju kao zasebnu prostoriju u stanu, kako su je određivali prijeratni građevinski pravilnici, a kuhinjski prostor svode na što manju mjeru, pa se predlažu rješenja stanova s kuhinjskom nišom ili pomoćnom kuhinjom u kojoj će se moći pripremati doručak i večera, dok će se za glavni obrok koristiti društvena prehrana.³⁹ Na tome tragu *Privremeni tehnički propisi za projektovanje* iz 1949. godine među propisane kategorije stanovanja uključuju *obiteljsko stanovanje s pomoćnom i kolektivnom ishranom*. Osim te kategorije postojalo je, ovisno o društvenoj ulozi i poziciji korisnika, i obiteljsko stanovanje za intelektualnog radnika (u kojem se predviđa radna soba ili radna niša) te stanovanje za bračne parove bez djece, stanovanje za samce, studentski domovi, internati. Sve te razne kategorije bez iznimke afirmiraju društvenu prehranu, a smanjuju površinu kuhinjskog prostora u stanu.⁴⁰

Pobornici prve vizije, međutim, ovakvo stanovanje vide kao nezeljenu manifestaciju

³⁷ RIBNIKAR, 1950: 16

³⁸ RIBNIKAR, 1950: 16

³⁹ RIBNIKAR, 1950: 16-19; ŠEGVIĆ, 1950: 32; BAYLON, 1950: 44-46; GOMBOŠ, 1950: 51-53

⁴⁰ Ipak, realizacije stambenih objekata izgrađenih prema ovim normativima ne donose pozitivna iskustva. U tekstu *Projektanti govore o svojim projektima* iz 1952. godine navodi se: „Život je odbacio ovu pretpostavku. Hrana se gotovo u svim stanovima priređuje kod kuće... Projekti obiteljskog stanovanja izrađeni prema tim novim normativima naišli su na veliki otpor kod investitora. Oni traže individualne projekte s većom izgrađenom površinom, a napose kuhinjskom.” [BARTOLIĆ, OSTROGOVIĆ, POTOČNJAK, 1952: 23]

⁴¹ RIBNIKAR, 1950: 16

⁴² HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 10.06.1948.

⁴³ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 10.6.1948., Zapisnik sjednice Gradskoga narodnog odbora od 20.1.1949.

modernizma koja se temelji na ekonomiziranju stambenih površina, a ne na kvaliteti života radnika, a kao loš primjer takvog stanovanja vide sovjetske *domkomune*, fourierovske oblike zajedničkog stanovanja koje je dvadesetih godina razvijala ruska OSA [Organizacija suvremenih arhitekata].⁴¹

Realizirani primjeri stambenih tipologija i prve i druge proklamirane vizije socijalističkog stanovanja mogu se pronaći u Splitu. Ipak, u inicijalnim strategijama rješavanja stambene krize prednost je imala prva od njih.

Radničke kolonije prizemnica i jednokatnica

– Kada je 1947. godine pred Gradski narodni odbor došao prijedlog da se stambeno pitanje radnika u Splitu riješi masovnom izgradnjom prizemnica, vijećnici su taj prijedlog dočekali općom aklamacijom.⁴² Iako odabir ove tipologije ima snažno ideološko uporište prvoj viziji socijalističkog stanovanja, pragmatični razlog – njihova tehnička nezahtjevnost – bliži je istini zašto je izgradnja stambenih kolonija prizemnica i jednokatnica u razdoblju 1945.-1951. godine bila relativno česta. Naime, izgledalo je to na prvi pogled kao spasonosno rješenje. U doba kroničnog nedostatka materijala i kvalificirane radne snage prizemnice su imale značajne prednosti pred izgradnjom višekatnica; zbog statičke nezahtjevnosti trebale su ugradnju značajno manje željeza, a mogla ih je graditi i nekvalificirana radna snaga. Brzina izvedbe također je bila značajna prednost jer je stambena izgradnja, financirana od gradske vlasti, stalno zapinjala zbog toga što su prednost imale investicije republičkog i saveznog značenja. Prvotno su bile planirane četiri stambene kolonije prizemnica: Table (kod Arheološkog muzeja), Špinut (u Matoševoj ulici, tadašnjeg naziva Ulica Maksima Gorkog), Bol i Gripe. U konačnici su se, međutim, prizemnice izgradile na trima lokacijama – na Tablama, Špinutu te u Mitničkoj ulici i dale su gradskom stambenom fondu 150 dodatnih stanova.⁴³ Najveću ulogu u izgradnji ovih

SL. 6. KOLONIJA STAMBENIH JEDNOKATNICA NA BAČVICAMA, 1949.

FIG. 6 TWO-STORY HOUSES ON BAČVICE, 1949

kuća imao je dobrovoljni rad i radne akcije.⁴⁴ Prizemnice su bile projektirane kao tipske dvojne kuće s dva dvosobna stana. Svaka je kuća imala pergolu pred ulazom i maleni vrt za obrađivanje⁴⁵ (Sl. 4.). Iako je ova stambena tipologija bila veoma dobro prihvaćena od svojih stanara, po svoj prilici iz razloga njihova ruralnog podrijetla⁴⁶, nije se pokazala komplementarnom daljnjemu urbanističkom razvoju odabranih lokacija. Već do sredine šezdesetih godina sve su tri kolonije prizemnica porušene i zamijenjene stambenim naseljima veće gustoće, a tek se u Mitničkoj ulici može pronaći pokoja kuća koja je izbjegla rušenje.

Istovremeno s izgradnjom tih triju stambenih kolonija na Bačvicama, u idealnome prirodnom okruženju s pogledom na splitski kanal, građena je kolonija od devet stambenih jednokatnica.⁴⁷ One su se do danas zadržale u prostoru (iako uglavnom značajno izmijenjene raznim građevinskim intervencijama svojih stanara).⁴⁸ I kod ove stambene kolonije investitor je bio Gradski narodni odbor.⁴⁹ Jednokatnice su sadržavale dva ili četiri stana, a projektanti različitih tipova bili su Neven Šegvić, Budimir Pervan i Milorad Družević.⁵⁰ Dok se kod stambenih objekata triju prije opisanih kolonija, osim zadovoljavanja utilitarne funkcije, ne naslućuje veća projektantska ambicija, ovdje, međutim, projektanti i dalje racionalno i suzdržano, ali pritom i vrlo pomnjivo i promišljeno pristupaju elementima oblikovanja. Oslanjajući se na tradicionalnu formu i materijale dalmatinske kuće, skladnim proporcijama i promišljenim detaljima poput loda i uvlačenja ulaza, svaka kuća za sebe čini odmjerenu i skladnu oblikovnu cjelinu (Sl. 6., lijevo). Pritom treba izdvojiti (za to vrijeme neobičnu) autorsku gestu na jednom od izvedenih primjera, gdje je strukturalni okvir izvučen iz prevladavajuće stereotomije kuće, formirajući na taj način trijem i ulaze u stanove (Sl. 6., desno).

Međutim, još prije nego što su stambene kolonije prizemnica i jednokatnica bile završene Gradski narodni odbor dolazi do zaključka da

44 *** 1948.g: 2. Gradnja ovih objekata preklapila se s promjenama političkih okolnosti. Nakon Titova raskida sa Staljinom u državi je naglo došlo do prekida dotoka određenih finansijskih sredstava, što je imalo reperkusije i na dinamiku stambene izgradnje. Stoga državna propaganda potiče građane na intenzivnije sudjelovanje u radnim akcijama, tisak sustavno izvještava s gradilišta, hvalospjevima se obasipaju najuspješnije radne brigade, radnici koji su najviše prekoračili normu dobivaju titulu udarnika, bivaju javno pohvaljeni i slično.

45 *** 1948.e: 1; *** 1948.f: 3

46 *** 1948.e: 1

47 MULJACIĆ, 1969: 55

48 Adrese objekata koji se danas mogu prepoznati u prostoru jesu: Gospinica 15, 17, 19, 24-26, 28; Rooseveltova ulica 23, 36.

49 MULJACIĆ, 1969: 55

50 ČIČIN ŠAIN, PERVAN, VEKARIĆ, 1951: 28-29

Sl. 7. P. MUDNIC, STAMBENA ZGRADA S MLIJEČNOM KUHNJOM U BIJANKINJEVOJ ULICI, PERSPEKTIVNI PRIKAZ, 1946.

FIG. 7 P. MUDNIC, APARTMENT BLOCK WITH A DAIRY KITCHEN IN BIANKINJEVA ST., PERSPECTIVE, 1946

Sl. 8. INTERPOLACIJE U KLARINOJ (LIJEVO) I LOVRETSKOJ ULICI (U SREDINI I DESNO), 1950.

FIG. 8 INFILL HOUSING IN KLARINA ST. (LEFT) AND LOVRETSKA ST. (IN THE MIDDLE AND RIGHT), 1950

iako su prizemnice ekonomična stambena tipologija u smislu materijala i radne snage, one neracionalno troše jedan drugi, važniji resurs – prostor. Iako će se ideja o masovnoj izgradnji prizemnica još jednom rehabilitirati sredinom pedesetih godina, već je tada postignut konsenzus da se jedino izgradnjom višekatnica može adekvatno pristupiti rješenoj stambenoj problemu.⁵¹

Radničke kolonije u formi hotela – Na našim su prostorima najpodatnija stambena tipologija za implementaciju ideja o kolektivizaciji stambenih sadržaja bile radničke kolonije u formi hotela ili tzv. *hoteli* za samce i bračne parove bez djece. Po logici stvari, kod ove tipologije izostanak obiteljskog života i oslanjanje na zajedničke servise najjednostavnije se mogao postaviti kao glavni parametar projektiranja.

U Splitu je prva radnička kolonija u formi *hotela* izgrađena 1948. godine na Putu Brodarice (Sl. 5.). Paralelno poredane, jednokatne paviljone s blago nagnutim jednostrešnim krovom projektirao je Budimir Pervan dok je radio u Arhitektonskom odjelu Gradskoga narodnog odbora. Projekt je predviđao ukupno devet stambenih i jedan zaseban paviljon u kojem su trebali biti obuhvaćeni svi zajednički sadržaji: kuhinja, zajednička blagovaoonica, kupaonice s toplim kupeljima, dvorana za sastanke, čitaonica, ambulanta. Stambeni paviljoni sastojali su se od zajedničkih spavaonica i zajedničkoga dnevnog boravka. Zamisljeno je da svi paviljoni budu okruženi zelenilom, unutar kojeg će se smjestiti mala poljana za sastanke radnika na otvorenom. Uz paviljone projektirana su sportska igrališta i površine za rekreaciju.⁵² Ipak, od svega zamišljenoga realiziralo se samo prvih pet paviljona, od kojih najjužniji nije izveden prema istome projektu.⁵³

Zamisao je, dakle, bila da taj stambeni kompleks pruži idealne uvjete života radniku koji će se u slobodno vrijeme, dok nije na gradilištu, u tvornici ili brodogradilištu, baviti sportom te se kulturno i politički obrazovati, pri čemu je u svakom segmentu tako programirane svakodnevice snažno naglašen osjećaj kolektiviteta. Iako su premise takvog sta-

novanja analogne OSA-inim istraživanjima iz dvadesetih godina, Pervanova kolonija, međutim, ni u čemu ne prati prostornu kompleksnost OSA-inih stambenih modela. On tlocrte rješava gotovo shematski: uz hodnik položen uza sjevernu fasadu nižu se zajedničke spavaonice u jednotraktu. Svojevrsan shematiizam prisutan je i u oblikovanju, a jedini su prepoznatljiviji detalji bili kamenom obrađeni ulazi u paviljone.

Osim radničke kolonije na Putu Brodarice, istoj tipologiji pripada i planirana *Baza za iseljenike povratnike* na Šetalistu Bacrvice (nekod Šetaliste 1. maja). *Baza* je bila investicija od saveznog značenja, zamišljena kao mjesto dočeka i privremenog smještaja iseljenika-povratnika. Projekt je predviđao četiri trokatna paviljona paralelno položena u smjeru istok-zapad, koji su u prizemlju bili povezani dugim poprečnim hodnikom (Sl. 9.). U prizemljima paviljona trebali su biti smješteni zajednički sadržaji i servisi, dok je na katovima centralni hodnik povezivao zajedničke spavaonice, sanitarije i dnevne boravke. Uza stubište je predviđeno i dizalo, što je u ono poratno vrijeme bio pravi luksuz.⁵⁴ Međutim, nakon što je prvi paviljon bio završen i građevinski radovi na ostalim trima paviljonima započeti, Ministarstvo rada FNRJ odustaje od projekta te 1951. godine investiciju preuzima Gradski narodni odbor.⁵⁵ Projekt je s razine

⁵¹ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Gradskoga narodnog odbora Split od 20.01.1949.

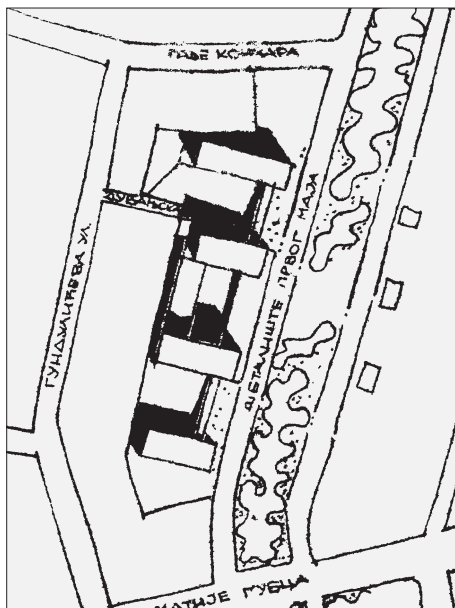
⁵² *** 1948.d: 7

⁵³ Inicijator i izvorni investitor bio je Gradski narodni odbor, a kolonija je bila prvotno namijenjena smještaju građevinskih radnika. Tijekom izgradnje investiciju preuzima *Direkcija za južnodalmatinska brodogradilišta* te u paviljone smješta ukupno 490 radnika brodogradilišta *Vicko Kristulović* i učenika *Brodograđevne škole*. [HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskog narodnog odbora Split od 3.2.1948.]

⁵⁴ Neposredno nakon rata državna vlast potiče iseljenike da se vrate u domovinu, s neskrivenom namjerom da u izgradnji nove države angažira i njihov kapital. Investitor *Baze* bilo je Ministarstvo rada FNRJ. Projekti su 1948. godine izrađeni u *Saveznom zavodu za projektovanje* u Beogradu, a *Savezna reviziona komisija* dopustila je 'bogatiju obradu'. [HR-DAST-NO, Svežanji 97, Projekt *Baze za povratnike*, tehnički opis]

⁵⁵ HR-DAST-NO, Građevinske dozvole 1953., kutije 4 i 8

⁵⁶ Ti su stambeni objekti zadržali urbanističke postavke *Baze* pa su zabatnim zidovima orijentirani na Šetaliste.

saveznog značenja spušten na razinu lokalnog značenja. Paviljon izgrađen prema originalnom projektu danas funkcionira kao uredska zgrada, dok su ostala tri paviljona projektirana naknadno kao stambene zgrade.⁵⁶

Višestambene zgrade: Od pojedinačnih interpolacija do prvoga naselja kolektivnog stanovanja – Višestambene zgrade isprva se grade isključivo kao interpolacije u porušene ili do kraja neizgrađene gradske blokove. Bila je to odluka Gradskoga narodnog odbora, donesena s više argumenata: prvi – ove lokacije bile su komunalno opremljene, što izgradnju stanova čini jeftinijom; drugi – na tim lokacijama okolna izgradnja definira jasne urbanističke uvjete i pravila, što u trenutku kada regulacijski plan još nije donesen znači manju mogućnost urbanističke pogreške; treće – popunjavanje ovih lokacija ključno je za bolji izgled grada.⁵⁷ Kod izgradnje interpo-

lacija često se koristi gotovo identičan arhitektonski obrazac. Primjeri takve izgradnje jesu interpolacije u Klarinoj i Lovretskoj ulici⁵⁸ (Sl. 8.). Ni u dostupnim arhivskim izvorima, ni s pomoću pomne analize arhitektonskih obilježja – autorstvo kod ovakvih zgrada nije bilo moguće utvrditi.

Među tada izgrađenim interpolacijama nešto ambiciozniji pristup sugerira skica stambene zgrade izgrađene u Bijankinijevoj ulici na Bačvicama, koju je 1948. godine projektirao arhitekt Petar Mudnić⁵⁹ (Sl. 7.). U prizemlju zgrade bila je smještena mliječna kuhinja, katrovi su stambeni, a na vrhu zgrade nalazila se zajednička terasa.⁶⁰

Ipak, u stručnim krugovima razvijala se teza, koju će poslije potvrditi i prvi Regulatorni plan donesen 1951. godine, da nova stanogradnja treba napustiti blokovski tip gradnje jer takva urbana forma, funkcionalistički gledano, ne omogućuje idealne uvjete stanovanja u pogledu insolacije, provjetravanja i dispozicije stambenih prostora.⁶¹ U tome smislu, prvo naselje kolektivnog stanovanja izgrađeno poslije rata anticipira zbivanja u tada aktualnom stručnom diskursu i postaje pretečom stambenih naselja Splita 2, koja će se poslije razvijati prema CIAM-ovskim urbanističkim tezama. Radi se o stambenom naselju u Poljudu⁶² (uz današnje krizanje Zrinsko-Frankopanske ulice i Ulice hrvatske mornarice) koje su 1946. godine projektirali arhitekti Zlatibor Luksić i Dinko Vesanović (Sl. 10.), zaposlenici *Gradevinsko-projektantskog ureda za Dalmaciju*, a koje je završeno 1949. godine.⁶³

Inicijalni investitor bio je Gradski narodni odbor, no ubrzo je investiciju preuzelo Jadran-

Sl. 9. BAZA ZA ISELJENIKE POVRATNIKE NA ŠETALISTU BAČVICE, SITUACIJSKI NACRT, 1948.

FIG. 9 BASE FOR RETURNING EMIGRANTS ON THE PROMENADE BAČVICE, LAYOUT PLAN, 1948

Sl. 10. Z. LUKSIĆ I D. VESANOVIĆ, STAMBENO NASELJE U POLJUDU, 1947.-1949.

FIG. 10 Z. LUKSIĆ AND D. VESANOVIĆ, RESIDENTIAL DEVELOPMENT IN POLJUD, 1947-1949

Sjeverniji i južni objekt projektirao je Budimir Pervan, dok je srednji objekt izgrađen prema projektu Marka Markovine. Zbog promjene programa, nedostatka materijala i radne snage završeni su tek 1954. godine te svojim oblikovanjem i zanatskim detaljima odražavaju razdoblje pedesetih godina. [HR-DAST-NO, Gradevinske dozvole 1953., kutije 4 i 8]

57 HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 2.9.1949.

58 Adrese stambenih objekata jesu Klarina ulica 16 i Lovretska ulica 7.

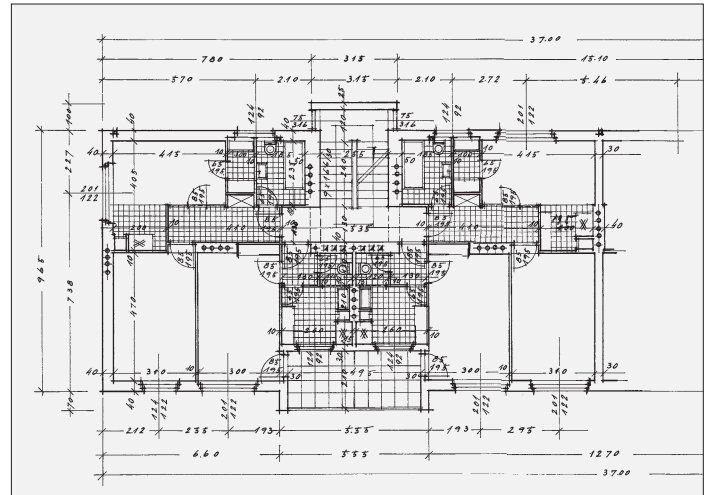
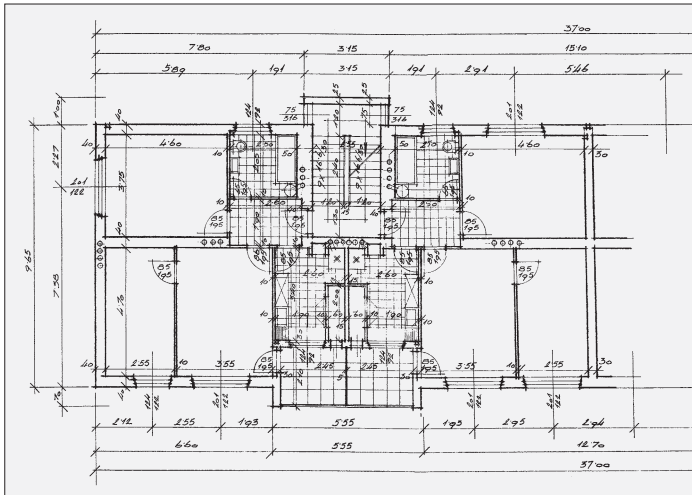
59 Adresa ovoga stambenog objekta jest Bijankinijeva ulica 13.

60 *** 1947.b: 7. Danas je mliječnu kuhinju u prizemlju zamijenila školska ambulanta, a terasa je devastirana nadogradnjom.

61 PERVAN, 1950: 3

62 Adrese navedenih objekata jesu: Ulica hrvatske mornarice 16-20, 22-26, 28-32, 34-36, 38-40, 42-44.

63 MUIJACIĆ, 1969: 51

Sl. 11. Z. LUKŠIĆ I D. VESANOVIĆ, STAMBENI OBJEKT U POLJUDU, KARAKTERISTIČNI KAT, VARIJANTE TLOCRTA
 FIG. 11 Z. LUKŠIĆ AND D. VESANOVIĆ, APARTMENT BLOCK IN POLJUD, TYPICAL FLOOR PLAN, PLAN VARIATIONS

ske brodogradilište pa su na kraju ove stambene zgrade izgrađene za njegove radnike, a financirala ih je Savezna vlada.⁶⁴

Autori su, u maniri *Zeilenbau*⁶⁵, projektirali šest paralelnih stambenih lamela, položnih tako da dosljedno slijede orijentaciju sjever-jug, odnosno osi Dioklecijanove palače. S obzirom na to da u trenutku kada se gradi i planira ovo naselje na tom prostoru nije bilo gotovo ničega – rub grada, ledina na putu prema brodogradilištu – razumljiva je odluka autora da se orijentacijom novih zgrada, bačenih u pejzaž, referiraju na najsnažniju točku u prostoru – Dioklecijanovu palaču. S vremenom je ovu izvornu, nedefiniranu, slobodnu i otvorenu, prirodnu situaciju zamijenio kontekst sjecišta važnih gradskih prometnica, pri čemu su tako ove stambene zgrade ostale jedine na tom području postavljene koso u odnosu na novonastale obodne ulice.

Projektirani stanovi uglavnom su bili dvosobni i trosobni.⁶⁶ Tlocrte stanova treba promatrati u kontekstu stambenih normativa iz 1948. godine. Iako su se kod tlocrtno dispoziције stanova autori povelili za tada uvriježenim tlocrtnim shemama (iz centralnog hodnika ulazilo se u gotovo sve prostorije stana), u nekim skicama i verzijama tlocrta mogu se pronaći diskretni pomaci koji sugeriraju namjere projektanata da primijene i neke nove ideje. Tako je u nekim verzijama stanova kuhinja značajno smanjena i smještena u nišu, što može sugerirati ideju o poticanju kolektivne prehrane (Sl. 11.). K tome, u prizemlju zgrade smještena je zajednička praonica i društvena prostorija.⁶⁷

Sve projektantske odluke kod ovih stambenih zgrada prihvacaju i slijede sve prije spomenute uredbe i ograničenja koji su dolazili s administrativnih razina. Tako, promatrajući njihovo oblikovanje – projektantsku odluku da tri zgrade (s dva ulaza) imaju ozbukanu

fasadu, dok su pročelja ostalih triju zgrada (s tri ulaza) obložena kamenom – treba promatrati u svjetlu *Raspisa ministra građevina FNR o projektovanju naselja i stambenih kolonija* kojim se identično oblikovanje fasada ograničilo na četiri do pet objekata. Dimenzije otvora, korišteni materijali, element kosa krova – također su u skladu sa zadanim preporukama i odredbama. Ipak, svi ti elementi korišteni su na takav način da konačni produkt (a posebno se to odnosi na one zgrade koji imaju pročelje kontinuirano obloženo kamenom) nije jedno od viđenih i serviranih katalogskih rješenja. Kamena obloga pročelja odražava, naime, snažan utjecaj lokalne graditeljske tradicije, dok geometrijska čistota volumena, pravilni raster otvora, uz suptilan autorski pečat – okviri lođa izbačeni u odnosu na plohu pročelja – nedvojbeno određuju pripadnost modernističkoj arhitekturi (Sl. 12.-13.). Na takav način, stambeno naselje u Poljudu s jedne strane „na osebujuć način komunicira s dobrim duhom jednog Kaliterne, Cicilijanija ili Turine“⁶⁸, a s druge strane formira jasan začetak linije poslijeratnoga splitskog modernizma.⁶⁹

Sagledavajući arhitekturu ovih zgrada u kontekstu niza *direktiva* koje, s argumentom racionalizacije i podizanja učinkovitosti izgradnje, u biti sputavaju i onemogućuju svaki

⁶⁴ HR-DAST-NO, Zapisnik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 12.11.1949.

⁶⁵ Stroga geometrijska shema paralelno poredanih stambenih objekata orijentiranih u smjeru najpovoljnije solarne orijentacije, razvijena u međuratnom razdoblju kod planiranja stambenih naselja u Njemačkoj. Neki od primjera takve urbane sheme jesu: Westhausen (Frankfurt), Siemensstadt (Berlin), Dammersstock (Karlsruhe).

⁶⁶ U prvim su verzijama bili projektirani i jednosobni stanovi, ali u to se doba smatra da je gradnja jednosobnih stanova vrlo neekonomična jer zahtijeva jednaku količinu sanitarnih instalacija kao i dvosobni i trosobni stanovi (u poslijeratnoj opciji nestajući velik je problem bila nabavka sanitarnih uređaja). [HR-DAST-NO, Zapis-

oblik kreativnosti, autorska ambicija i jasnoća arhitektonskog stajališta, koju nesumnjivo pokazuju stambene zgrade u Poljudu, dobiva još veću vrijednost.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Precizno analizirati i razumjeti stambenu arhitekturu u poratnom razdoblju – kako je ovdje sugerirano – nije moguće bez šire rekonstrukcije uvjeta arhitektonskoga djelovanja. Te su uvjete snažno određivali centralizacijski procesi provedeni u okviru opsežnih društveno-političkih promjena. Njihov utjecaj u domeni stanogradnje evidentan je kroz nekoliko aspekata: planiranje (sve odluke o lokacijama, tipu i opsegu stanogradnje na području grada donosi gradska administracija), financiranje (sve odluke o financiranju donose se unutar stroge hijerarhijske sheme državnoga administrativnog aparata), organizaciju izgradnje (odluke se donose unutar administrativnog aparata, *Gradsko građevno poduzeće* jedini izvođač radova), organizaciju arhitektonske djelatnosti (koncentrirane prvo u sklopu administrativnog aparata, poslije u sklopu jednog ureda). Dakle, donošenje i strateških i operativnih odluka u domeni stanogradnje u potpunosti je bilo pod ingerencijom administrativnog aparata. Ipak – kako je istraživanje pokazalo – izuzetno duboka i ekstenzivna bila je intruzija administracije i u sam stvaralački proces, u onu autonomnu, stvaralačku domenu koja uobičajeno pripada arhitektu. Osim površinskim normativima (koji su sami po sebi standardni alat društvene stanogradnje), na arhitektonska se rješenja utjecalo i dodatnim brojnim uredbama i naputcima koji su dolazili s različitih administrativnih razina (od Saveznoga ministarstva, Savezne planske komisije, Oblasne planske komisije). Ti su naputci sugerirali prihvatljiva tlocrtna rješenja, oblik krova i odabir materijala, propisivali dimenzije i tip otvora te tehnička rješenja izvedbe. Analizirati stambenu arhitekturu izgrađenu u neposrednom poslijeratnom periodu – kako pokazuje provedena analiza stambenoga naselja u Poljudu – znači, zapravo, rekonstruirati ge-

nezu projektantskih odluka u kontekstu brojnih administrativnih uredbi, normativa i naputaka. Iako se tim uredbama pokušalo doskočiti objektivnim problemima nedostatka građevinskog materijala i kvalificirane radne snage te ubrzati stanogradnju, to se nije dogodilo. Umjesto toga dogodilo se sveobuhvatno sputavanje i ograničavanje autorske arhitektonske inicijative. Stvaralački procesi unutar tako određenog okvira iznjedrili su uglavnom autorski anonimna i oblikovno skromna rješenja stambenih objekata (stambena kolonija na Putu Brodarice, 'kataloška' rješenja stambenih zgrada u Rendicevoj i Njegoševoj ulici, interpolacije u Lovretskoj i Klarinoj ulici), a kolonije radničkih prizemnica izgrađenih u Špinutu, na Tablama i u Mitničkoj ulici djelovale su čak i degradirajuće na splitsko urbano tkivo. Unatoč intenzivnom stručnom diskursu i činjenici da se obje proklamirane vizije socijalističkog stanovanja (i one koja se oslanja na višestambeni, kolektivni tip, i one koja se oslanja na individualni tip izgradnje) mogu pronaći na splitskom gradskom području, projektantskih pomaka u organizaciji stambene jedinice gotovo da nema.

Ipak, postoje primjeri koji predstavljaju izuzetak od prethodnih kvalifikacija. To su kuće na Bačvicama i, u posebnoj mjeri značajno, stambeno naselje u Poljudu. Kod tih primjera autori, prihvativši pragmatičnost stvaralačke atmosfere i tražeći svoj *modus operandi* unutar brojnih ograničenja, stratešku poziciju pronalaze u vraćanju fundamentima discipline i vrijednostima vlastitoga graditeljskog naslijeđa, i to – kako je ovdje sugerirano – i onim tradicionalnim lokalnim, kao i prijeratnim modernističkim. Ove realizacije primjer su da se arhitektonskom vještinom korištenja autonomnih alata vlastita medija i u najtežim uvjetima može realizirati potencijal arhitekture da bude operativna, te da jasno izrazi stajalište i odnos prema naslijeđenim i aktualnim vrijednostima. Prvo naselje kolektivnog stanovanja izgrađeno nakon rata u Splitu, u Poljudu, kao opsegom značajan graditeljski pothvat i uspješan produkt takve strategije, zasigurno zavrjeđuje pozicioniranje unutar historiografije hrvatskoga modernizma.

SL. 12. Z. LUKŠIĆ I D. VESANOVIĆ, STAMBENO NASELJE U POLJUDU, 1949.

FIG. 12 Z. LUKŠIĆ AND D. VESANOVIĆ, RESIDENTIAL DEVELOPMENT IN POLJUD, 1949

SL. 13. Z. LUKŠIĆ I D. VESANOVIĆ, STAMBENA ZGRADA U POLJUDU, 1949.

FIG. 13 Z. LUKŠIĆ AND D. VESANOVIĆ, APARTMENT BLOCK IN POLJUD, 1949

nik sjednice Izvršnoga gradskoga narodnog odbora od 12.8.1946.]

67 SVSK-MS, nacrti stambenih objekata u Poljudu

68 TUŠEK, 2001: 29

69 Arhitekt Frano Gotovac, valorizirajući modernističke značajke stambenog naselja u Poljudu, piše: „Tih šest kuća 'bačenih' onda kao cjelovita kompozicija u pejzaž (gdje ne bijase ama baš ničega), što ih ova dva snažna autora ovdje postavke kao svojevrsan 'pokus' – mi smo zbog tih dalekih datuma bili stalno spremni naprećac, bez prava razmišljanja, proglasiti socrealizmom. A bijase to onda prava avangardna moderna što se svojim čistim kubizmom, arhitektonikom i materijalima, kao i elementima Mediterana, plasirala ondje sve prije nego zloglasni socrealizam.“ [GOTOVAC, 1988: 157]

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BARTOLIĆ, I.; OSTROGOVIĆ, K.; POTOČNJAK, V. (1952.), *Projektanti govore o svojim projektima stanova*, „Arhitektura”, 1: 21-23, Zagreb
2. BAYLON, M. (1950.), *Stambena izgradnja*, „Arhitektura”, 5-6: 41-56, Zagreb
3. BILANDŽIĆ, D. (1999.), *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb
4. ČIČIN ŠAIN, Č.; PERVAN, B.; VEKARIĆ, Z. (1951.), *Direktivna regulaciona osnova Splita*, „Urbanizam-arhitektura”, 5-8: 6-36, Zagreb
5. GOMBOŠ, S. (1950.), *Problem projektiranja stanova od oslobođenja do danas*, „Arhitektura”, 5-6: 47-54, Zagreb
6. GOTOVAC, F. (1988.), *Žalosni simplicitizam*, u: Gotovac, F.: *Izazov Prostora* [ur. GAMULIN, M.; PLEJČIĆ, R.], PB Konstruktor: 156-157, Split
7. KULIĆ, V. (2009.), *Land of the in-between: Modern architecture and the state in socialist Yugoslavia, 1945-65*, disertacija, The University of Texas, Austin, USA
8. MACURA, M. (1950.), *Stanovanje*, „Urbanizam i arhitektura”, 11-12: 23-29, Zagreb
9. MATIJEVIĆ BARČOT, S. (2014.), *Utjecaj društveno organiziranih modela stambene izgradnje na arhitekturu Splita 1945.-1968.*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zagreb
10. MULJACIĆ, S. (1969.), *Izgradnja Splita 1944-1969*, „Urbs”, 8: 7-101, Split
11. PERVAN, B. (1950.), *O regulacionom planu grada Splita*, „Slobodna Dalmacija”, 15. listopada: 3, Split
12. POLITEO, N. (1951.), *O radu „Projektanta” arhitektonskog projektnog zavoda u Splitu*, „Urbanizam-arhitektura”, 5-8: 37, Zagreb
13. RIBNIKAR, V. (1950.), *Problem stambenih zgrada*, „Arhitektura”, 11-12: 15-23, Zagreb
14. ŠEĀVIĆ, N. (1950.), *Stvaralacke komponente arhitekture FNRJ*, „Arhitektura”, 5-6: 5-40, Zagreb
15. ŠEĀVIĆ, N. (1986.), *Stanje stvari, jedno viđenje 1945.-1985.*, „Arhitektura”, 196-199: 118-128, Zagreb
16. TUČKORIĆ, B. (1948.), *O privremenim ekonomskim normativima za stanove*, „Nase građevinarstvo”, 2 (9): 546-549, Beograd
17. TUČKORIĆ, B. (1950.a), *Nesto o ekonomičnosti u projektovanju*, „Nase građevinarstvo”, 4 (1): 6-14, Beograd
18. TUČKORIĆ, B. (1950.b), *O normativima za stanove i mogućnosti realizacije*, „Nase građevinarstvo”, 4 (11-12): 551-554, Beograd
19. TUŠEK, D. (2001.), *Dinko Vesanović*, Društvo arhitekata Splita, Split
20. *** (1939.), *Građevinski pravilnik za grad Split*, „Službeni glasnik”, XVII (14): 259-282, Split
21. *** (1946.a), *Zemaljsko građevno-projektni zavod Hrvatske*, „Slobodna Dalmacija”, 19. veljače: 2, Split
22. *** (1946.b), *Briga narodne vlasti da riješi stambeni problem u gradu Splitu*, „Slobodna Dalmacija”, 10. kolovoza: 4, Split
23. *** (1947.a), *Graditeljstvo u petogodišnjem planu*, „Arhitektura”, 3: 4-5, Zagreb
24. *** (1947.b), *Izgradnja mliječne kuhinje i dacke menze u Splitu*, „Slobodna Dalmacija”, 22. studenog: 7, Split
25. *** (1948.a), *Pregled osnova stanova za 1948*, Izdavačko preduzeće Ministarstva građevina FNRJ, Beograd
26. *** (1948.b), *Raspis ministra građevina FNRJ o projektovanju naselja i stambenih kolonija*, „Nase građevinarstvo”, 2 (7): 419, Beograd
27. *** (1948.c), *Kako ne treba raditi: Nebrizljivost projektanta*, „Nase građevinarstvo”, 2 (12): 891, Beograd
28. *** (1948.d), *Izgradnja radnicke kolonije u gradu Splitu*, „Slobodna Dalmacija”, 2. siječnja: 7, Split
29. *** (1948.e), *U Splitu ce se graditi veci broj malih stanova*, „Slobodna Dalmacija”, 29. lipnja: 1, Split
30. *** (1948.f), *U dvije novogradene stambene prizemnice u Spinutu uselili su se nasi trudbenici*, „Slobodna Dalmacija”, 28. rujna: 3, Split
31. *** (1948.g), *Frontovci Splita grade jedanaest stambenih zgrada – prizemnica u Mitničkoj ulici*, „Slobodna Dalmacija”, 29. rujna: 2, Split
32. *** (1949.a), *Kako ne treba raditi: Zasto bas ravan krov?*, „Nase građevinarstvo”, 3 (3): 256, Beograd
33. *** (1949.b), *Naredba o izvršenju plana građevinskih objekata iz 1949*, „Slobodna Dalmacija”, 9. veljače: 3, Split
34. *** (1950.), *Projektant u Splitu izvršio godišnji plan po kapacitetu*, „Slobodna Dalmacija”, 19. studenoga: 3, Split

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Državni arhiv u Splitu, Glagoljaska 18, Split [HR-DAST]
2. Sveučilišna knjižnica u Splitu, Rudera Boskovića 31, Split [SVSK]
3. Fakultet građevine, arhitekture i geodezije, Matice hrvatske 15, Split [FGAG]

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

1. Arhiv Narodnog odbora općine Split [HR-DAST-NO]
2. Arhiv Oblasnoga narodnog odbora Dalmacije [HR-DAST-ONOD]
3. Arhiv Milorada Družeica [HR-DAST-DM]
4. Arhiv URBS [HR-DAST-URBS]
5. Arhiv Slavka Muljacića [SVSK-MS]
6. Arhiv znanstvenog projekta „Arhitektura Splita u 20. stoljeću” [FGAG]

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1. MATIJEVIĆ BARČOT, 2014: 64
- SL. 2., 9. HR-DAST-DM
- SL. 3. HR-DAST-URBS, fototeka; *** 1948.a: 10-11 SL. 4.-6., 10., 13. HR-DAST-URBS, fototeka
- SL. 7. *** 1947.b: 7
- SL. 8. Matijević Barčot, osobna arhiva autora
- SL. 11. SVSK-MS
- SL. 12. FGAG, Arhiv znanstvenog projekta „Arhitektura Splita u 20. stoljeću”

SAŽETAK

SUMMARY

HOUSING CONSTRUCTION IN SPLIT IN THE IMMEDIATE POST-WAR PERIOD (1945-1951)

The post-war establishment of the new socialist political system in Yugoslavia as well as in all other socialist countries with the Soviet model of political governance was marked by the centralization processes which strongly influenced the architectural profession, especially through the organization of architectural activities, standardization of design programs, and the search for a unique theoretical platform for architecture. Housing construction strategies in the immediate post-war period (1945-1951) were dictated by the First five-year plan (1947-1951) as well as the objective circumstances in the building sector: the shortage of building materials and skilled workers. The major investor into housing construction was the City Committee and later on the Split shipyard, a local industry with general significance. All projects were carried out in the Office for Civil Engineering and Architecture for Dalmatia. It was the only architectural office dealing with architectural design until 1954.

Within a centralized government apparatus in a markedly bureaucratic society, the architectural work on housing design was considered as just one of the planned systematic activities subordinated to the assessment of the five-year plan scheme and its fulfillment. In the design of residential buildings, the efficiency was measured by the degree to which the designers were deprived of their individuality and removed from decision-making processes. Various acts, norms and regulations administered from "above" served to regulate the technical and design solutions of residential buildings. After the federal Ministry of Buildings had issued a Survey of apartment designs as a collection of acceptable residential building types, the design process was essentially reduced to the selection of the ready-made catalogue variations. In such circumstances, architecture lost its artistic dimension while the profession itself was treated

as one of the building industry sectors or a mere technical service. To analyze the residential architecture in the immediate post-war period means to reconsider the design decisions of the period in the context of numerous regulations and norms administered from higher bureaucratic levels of planning and management.

Architectural visions of socialist housing fluctuated between two opposite ends. According to the first one, after an eight-hour shift in a factory, a worker was supposed to come back to his highly comfortable apartment where he could relax with his family and prepare for the next working day. Such a vision corresponds to low-density housing typology, i.e. single-family houses or apartment buildings with fewer apartments. The housing projects of that kind were embodied in the workers' single-storey houses on Table and in Mitnicka street as well as in the residential development containing two-storey houses on Bačvice. The other vision was based on the so-called collective as opposed to private space, represented by the workers' housing developments built in the form of hotels or multi-unit housing. The only example of the workers' development in the form of hotels in Split was the partially built workers' housing development designed by B. Pervan on Put brodarice while the Base for returning emigrants on the Promenade Bačvice has never been realized.

Multi-unit buildings were first built as infill buildings within the demolished or vacant city blocks. An almost identical architectural pattern was used. However, its authorship is impossible to identify. One of the most significant building projects in the domain of the post-war multi-unit housing was the residential development in Poljud. It was the first development of multi-unit houses built after the war (designed in 1946, completed in 1949) that anticipated urban, programmatic and architectural context of the multi-housing architecture.

The buildings designed by Z. Luksić and D. Vesnović are analyzed in the context of the restrictions imposed by various acts and instructions: the authors accept in this case all the principles of the established canon – a pitched roof, materials, prescribed dimensions of the openings. Nevertheless, all these elements are used in such a way that the final product (especially the buildings with facade stone claddings) is not one of the proposed and desirable projects from the catalogue but an abstract form which on the one hand continues with the local tradition by communicating in its own way with the good spirits of such authors as Kaliterna, Cicilijani or V. Turina while on the other hand it initiates a clear line of post-war Modernism in Split.

Although the analysis of the entire housing construction in the immediate post-war period shows that it does not qualitatively or quantitatively represent a significant portion of the Split's architecture, the two-storey houses on Bačvice and the residential development in Poljud are clearly an exception. They prove that the individual use of one's own skills even in the most unfavorable circumstances can result in a highly operative architecture able to articulate its attitude and relationship towards the inherited and current values. The authors of these buildings, although accepting the pragmatic circumstances in which they worked, kept searching for their *modus operandi* within numerous restraints. They established their position by returning to the fundamentals of the profession and the values of their own built heritage both in the traditional local context and in the pre-war Modernist one. The first residential development of multi-unit housing was built before the war in Poljud, Split. It was a large-scale building project and a successful result of such strategy and therefore it deserves to be put on the map of Croatian Modernism and its history.

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Dr.sc. **SANJA MATIJEVIĆ BARČOT**, docentica na Fakultetu građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu. Doktorirala je 2014. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U doktorskoj disertaciji istraživala je utjecaj poslijeratnih stambenih strategija na arhitektonsku produkciju i izgradnju grada na primjeru Splita. Njeni znanstveni interesi uključuju modernu arhitekturu i kulturu u Hrvatskoj te stambene strategije i politike urbanoga planiranja nakon Drugoga svjetskog rata.

SANJA MATIJEVIĆ BARČOT, Ph.D., Assistant Professor at the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy in Split. She received her Ph.D. in 2014 from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. In her doctoral dissertation she explored the impact of the post-war housing strategies on the architectural production and city building based on the example of Split. Her research interests are focused on modern architecture and culture in Croatia as well as the housing strategies and policies of urban planning after World War Two.

